

אוניברסיטת בר אילן

אפקט המבחן המקדים בקרב ילדים בכיתות ב' ו-ה'

שני-מיכל אורן

עבודה זו נעשתה כחלק מהדרישות לקבלת התואר מוסמך

מבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן.

תשע"ט

רמת גן

תקציר

האם מבחן מקדים יכול לקדם ולשפר למידה של טקסטים בקרב ילדים? זו השאלה המרכזית עליה ניסינו לענות במחקר זה. מבחן מקדים הינו מבחן הניתן ללומדים בטרם למדו את חומר הלימוד. על הלומדים לנסות לענות על המבחן, וזאת למרות הסיכויים הגבוהים לטעויות ברוב השאלות. מחקרים רבים שבחנו את השפעתו של מבחן מקדים בקרב מבוגרים, הראו כי מבחן הנערך בטרם הלימוד של חומרים מתחומי ידע שונים, יכול לשמש ככלי יעיל ומקדם למידה של חומר נתון, זאת לעומת למידה מורחבת וחוזרת של אותו החומר. לעומת זאת בקרב ילדים יש מעט מחקרים שבחנו את השפעתו של מבחן מקדים. עד כה מחקרים בדקו את השפעתו של מבחן מקדים בקרב ילדים רק בהקשר של צמדי מילים בעלי קשר אסוציאטיבי חלש או שאלות טריוויה וידע כללי.

מטרתו המרכזית של המחקר הנוכחי הייתה לבחון את השפעתו של מבחן מקדים על למידת טקסטים בקרב ילדים בגילאי בית הספר היסודי. מחקר זה הינו ראשון מסוגו לבחון את השפעתו של מבחן מקדים בקרב ילדים בלמידה של טקסטים ולעשות זאת בתנאי שדה בתוך בית הספר ובכיתות הלימוד של הנבדקים. ההנחה העומדת בבסיס מחקר זה הייתה, כי כפי שמבחן מקדים מקדם למידה בקרב מבוגרים ומשפר ביצועים במבחן קריטריון, המבחן המקדים ישמש כאסטרטגיה יעילה לקידום הלמידה ושיפור הביצועים במבחן קריטריון גם בקרב ילדים. מטרה נוספת הייתה לבחון, האם קיימים הבדלים התפתחותיים, וילדים בגילאים שונים מושפעים ממבחן מקדים באופן שונה. לתוצאות המחקר השלכות חשובות לשדה החינוך, שכן הן עשויות להצביע על כך שמבחנים מקדימים יכולים לשמש כאסטרטגיה יעילה ללמידה של טקסטים, שניתן יהיה ליישמה בקלות במסגרת תכנית הלימודים בבתי הספר. לחילופין, תוצאות המחקר עשויות להצביע על מגבלות של יישום אסטרטגיה כזו עם ילדים, ובפרט עם ילדים צעירים בשלב "ראשית קריאה".

במחקר השתתפו 186 נבדקים בכיתות ב' וה' מבית ספר דובר עברית במרכז הארץ. שכבות גיל אלו נבחרו למחקר, בשל ההבדל הקיים ביניהן ביכולות הקריאה והשימוש באסטרטגיות ומיומנויות למידה משוכללות לקידום הלמידה. במסגרת המחקר, הנבדקים למדו שני טקסטים באחת משתי קבוצות: קבוצת הלמידה המורחבת- קראה את הטקסט במשך פרק זמן נתון, קבוצת המבחן המקדים- נבחנה על הטקסט בטרם קראה אותו ולאחר מכן קראה את הטקסט. בתום שלב הלימוד, הנבדקים משתי הקבוצות נבחנו על הטקסטים במבחן קריטריון.

ממצאי המחקר הראו, כי במבחן הקריטריון, קבוצת הלמידה המורחבת השיגה תוצאות טובות יותר לעומת קבוצת המבחן המקדים. ממצא זה התקבל עבור כל המדדים שנבדקו ובפרט

עבור אחוז התשובות הנכונות הכולל ועבור אחוז התשובות הנכונות בשאלות חדשות, בשאלות חוזרות, בשאלות פתוחות ובשאלות רב-ברירה, בנפרד, הן בטקסט הראשון והן בטקסט השני. בנוסף לא נצפו הבדלים התפתחותיים בין כיתה ב' לכיתה ה' בהשפעת המבחן המקדים (לעומת למידה מורחבת) על התוצאות. ממצאי המחקר מציעים, אם כן, שבניגוד לממצאי המחקרים שנעשו עם מבוגרים, לילדים המבחן המקדים לא הועיל ולעיתים אף הזיק בלמידת החומר, הן בכיתה ב' והן בכיתה ה'.

ניתן להציע מספר הסברים לתוצאות המחקר. ראשית, מחקרים קודמים הציעו, שיתרונו של המבחן המקדים (בקרב מבוגרים) נובע מכך שהוא מעורר ידע קודם רלוונטי, שנקשר לחומר הנלמד אחר כך, וקישור זה הוא המחזק את הלמידה. בהתאם, יתכן שלילדים היה מעט ידע קודם בנושאים שנלמדו (אם בכלל), לכן הם התקשו להפיק מהמבחן המקדים את יתרונותיו. שנית, ילדים בגילאי בית ספר יסודי לרוב אינם נבחנים במבחני זיכרון על טקסטים שקראו ולמדו (כמו שנדרש מהם לעשות במחקר הנוכחי) ויתכן שבשל כך התקשו להרוויח מהמבחן המקדים. הסבר נוסף, יתכן שביצוע המטלה המורכבת במסגרת קבוצתית ובתנאים טבעיים יחסית יצר עומס קוגניטיבי, שפגע ביכולתם של הנבדקים להשקיע משאבים קוגניטיביים משמעותיים בפתרון המבחן המקדים. לבסוף, האסטרטגיה של מענה על מבחן מקדים הייתה חדשה ולא מוכרת לנבדקים, ובשל עומס המיומנויות הנדרש מהם להפעיל במטרה לבצע את מטלת המחקר, יתכן והם לא הצליחו להיעזר במבחן המקדים לקידום הלמידה שלהם. לימוד והיכרות עם האסטרטגיה עשוי להוביל את הילדים לשימוש יעיל יותר בה ולתוצאות טובות יותר בהמשך במבחן הקריטריון.

לסיכום, ממצאי המחקר העלו שלא נמצא יתרון ללמידת טקסטים באמצעות מבחן מקדים, בהשוואה ללמידה מורחבת, בקרב ילדים בכיתות ב' ו-ה'. זאת, בניגוד ל"אפקט המבחן המקדים", שנמצא במחקרים קודמים בקרב מבוגרים ואף בקרב ילדים במטלות למידה פשוטות יותר. בכל זאת, ממצאי המחקר הנוכחי מדגישים את החשיבות שבהמשך העמקת המחקר בתחום המבחן המקדים בהקשרים נוספים ובתחומי ידע שונים בהם ילדים לומדים ומתנסים בפועל בלמידה בבתי ספר. כמו כן, יש לבדוק באיזו שכבת גיל הופך המבחן המקדים להוות גורם משמעותי ומקדם למידה.

